

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

О. В. Васильєв,

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту міського та регіонального розвитку
Харківської національної академії міського господарства*

УДК 338.532.42

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

*Розглянуто проблемні аспекти функціонування сучасної
інфраструктури забезпечення економічної безпеки. Визначено
основні чинники впливу на рівень економічної безпеки та
відокремлено наслідки їх впливу.*

Ключові слова: економічна безпека, інфраструктура, економічна злочинність.

Одним із головних випробувань для самостійної, незалежної та суверенної України виступає злочинність у сфері економічних відносин. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин, коли в Україні одночасно з трансформацією економічної і політичної системи змінюються форми власності та господарювання багатьох підприємств, посилюється необхідність ретельного відбору і збереження нового позитивного, що народжується в системі господарювання, та виявлення антисоціальних дій у процесі становлення таких відносин, у тому числі й злочинних.

Головним завданням економічної політики в Україні є створення та примноження матеріальних цінностей, досягнення добробуту населення, забезпечення умов для належного розвитку держави і суспільства. Завдяки їх ефективному функціонуванню реалізуються численні соціальні програми, зростає престиж України на світовій арені.

Пріоритетними при цьому є заходи антикримінального протистояння можливим зловживанням у сфері економічної діяльності, які спрямовані на нейтралізацію криміногенного підґрунтя економічної злочинності [1]. Одним із таких заходів є передача до компетенції Президента України та Кабінету Міністрів України права розробляти закони та законодавчої ініціативи щодо нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері економіки. Так, відповідно до ст. 116 Конституції України Кабінет Міністрів України забезпечує економічну самостійність держави, проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, розробляє й реалізує загальнодержавні програми економічного розвитку, здійснює управління об'єктами державної власності, розробляє проект Закону про Державний бюджет України і забезпечує здійснення зовнішньоекономічної діяльності, митної справи [1]. Покладення на уряд таких завдань повинно передбачити можливість

адекватного та мобільного реагування на зміни у сфері економічних відносин, прогнозування та штучного прискорення змін у разі очікування позитивного результату.

Метою статті є дослідження організаційного впливу держави на економічну безпеку, посилення якого є першочерговим завданням і потребує практичного втілення в життя.

Огляд та узагальнення науково-практичних праць [2; 3; 4] свідчить, що інвестування в умовах економічної та політичної нестабільності є ризикованою справою, тож інвестори небезпідставно вимагають, щоб їхні майнові права були надійно захищені. Відповідно серед складників інвестиційного клімату одним з найважливіших є саме рівень правового захисту. На жаль, у цій сфері є чимало не вирішених питань. З одного боку, залучення інвестицій для розвитку національної економіки є нагальною потребою, і це потребує вдосконалення всього комплексу нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність. При цьому необхідно прийняти спеціальну норму Кримінального кодексу, спрямовану на забезпечення кримінально-правового захисту інвестицій і юридичних гарантій прав інвесторів. А з другого — держава, заохочуючи інвесторів, водночас повинна жорстко контролювати всі економічні процеси, інакше доступ на національний ринок усіх видів товарів і послуг може перетворитися для суспільства на ятар зовнішніх та внутрішніх боргів, а вільна гра “ринкових сил” може призвести до невтримної експансії транснаціональних корпорацій, розграбування і приватизації національних надбань.

Для концентрації сил і засобів, забезпечення максимальної протидії економічній злочинності слід розробити концепцію боротьби в умовах змішаної економіки. Така концепція повинна бути закріплена програмно-зобов’язальним нормативним актом, із положеннями якого потрібно погоджувати не лише зміст усіх подальших нормативно-правових актів у сфері протидії економічній злочинності, але й діяльність державних органів.

Необхідно зауважити, що важливою характеристикою сучасної організованої злочинності в економічній сфері є її транснаціональний характер. Усе ширше розповсюджуються транснаціональні організації, які до того ж займаються злочинним бізнесом у зовсім різних галузях економіки. Істотну економічну вигоду організованим злочинним організаціям приносять незаконні операції з пересуванням матеріальних та нематеріальних цінностей через державні кордони. Тому такі угруповання прагнуть проникати у легальну економіку багатьох країн з використанням насильства та корупції для подальшого використання суттєвих розбіжностей у системах кримінального правочинства різних країн, сприятливої ринкової кон’юнктури в інших державах, банківської системи електронних розрахунків тощо.

Боротьба з економічними злочинами — це вже не завдання окремої держави. Лише за умови міжнародного співробітництва можлива ефективна боротьба з економічною злочинністю, саме воно виступає важливим профілактичним заходом. Загрозу зростання рівня економічної злочинності можна нейтралізувати тільки у випадку, коли правоохоронні органи всіх країн світу проявлятимуть відкритість для співпраці, винахідливість, організаційну гнучкість. При цьому суб’єктам міжнародного співробітництва потрібно творчо підходити до вивчення наявних і нових довгострокових та багатосторонніх правових механізмів взаємодії, а діяльність на відповідному рівні повинна бути узгодженою, мобільною та ефективною.

Для того, щоб правоохоронні органи змогли створити умови максимального ризику для діяльності злочинців, суб’єктам співробітництва слід розробити глибоке й однорідне правове середовище, яке значно ускладнить безкарне вчинення посягань на економічні відносини в одній країні з можливим використанням каналів глобальної фінансової системи як засобу вилучення коштів, здобутих злочинним шляхом. Тобто державам необхідно розробити нові угоди, вжити судово-правових заходів, які передбачали б участь у боротьбі з економічною злочинністю всіх країн світу.

Міжнародними організаціями вирішено, що головні зусилля потрібно спрямувати на викриття транснаціональних злочинних організацій та максимальне ускладнення їх безкарної діяльності. До основних напрямків спільної роботи необхідно віднести виявлення та перекриття для використання держав із ліберальним законодавством так званих “безпечних сховищ”; вилучення шляхом конфіскації майна злочинних організацій, яке було здобуто в результаті вчинення злочинів; ліквідацію злочинних організацій для протидії вихованню нових “кадрів” та поповненню рядів злочинців.

За повідомленням органів внутрішніх справ та прокуратури, протягом січня–серпня 2011 року зареєстровано 342,8 тис. злочинів, що на 25,4 % більше, ніж у січні–серпні 2009 року, серед яких 36,1 % (як і у відповідному періоді 2010 року) — тяжкі та особливо тяжкі. Органами внутрішніх справ і прокуратури України за цей період виявлено 318 організованих груп та злочинних організацій, що скоїли 2 461 злочин, з яких 77,1 % становили тяжкі та особливо тяжкі [5].

Аналіз статистичних даних показує, що організована злочинність за регіонами України поширена нерівномірно. Для класифікації регіонів щодо рівня злочинності використовують три основні показники: кількість злочинних організацій та організованих груп, виявлених у регіоні; кількість осіб у цих групах, які вчинили злочин; кількість злочинів, які були вчинені злочинними організаціями та організованими групами, що були розслідувані органами досудового слідства. За рівнем цих показників у регіонах можна виділити чотири групи (табл. 1).

Економічна злочинність має суттєвий вплив майже на всі аспекти суспільного життя — на політичну, соціальну, правову сфери тощо. До того ж її вплив в Україні підсилюється корупційною складовою, що стає реальною загрозою для національної безпеки держави.

Таблиця 1

Групування регіонів України за рівнем організованої економічної злочинності

Група	Області	Примітки
Перша	Донецька, Дніпропетровська	У цих регіонах зазначені показники організованої злочинності, що в три рази перевищують середньоукраїнські. Тільки ці дві області всередньому реєструють 17–19 % усіх проявів організованої злочинності в Україні
Друга	Луганська, Харківська, Полтавська, Запорізька, Одеська, АРК, м. Київ	На території зазначених регіонів щорічно реєструють понад однієї третини всіх проявів організованої злочинності в Україні. Ці сім регіонів складають групу з високими значеннями обраних показників, які перевищують середні рівні показників по Україні
Третя	Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Житомирська, Львівська, Сумська, Черкаська, Київська, Тернопільська, Миколаївська, Кіровоградська, Вінницька, Херсонська	Обрані показники організованої злочинності впродовж досліджуваного періоду на території цих регіонів були нижчими, ніж усередньому по країні. Вони становили до 32 % усіх проявів організованої злочинності в Україні
Четверта	Чернігівська, Волинська, Рівненська, Чернівецька	Відзначається найнижчий рівень зазначених показників, який становить 7–8 % від усіх проявів організованої злочинності в Україні

В останні роки все більшу загрозу для національної економіки України становить рейдерство — протиправне захоплення об’єктів власності та протиправне набуття права власності на ці об’єкти з ознаками злочину.

Наприклад, із відповідей респондентів “Всесвітнього огляду економічних злочинів” протягом 2005–2009 років в Україні було проведено 2,5 тис. рейдерських атак. У 2009 році в Україні всередньому раз на сім днів у тій чи іншій формі відбувався рейдерський напад, а раз на п’ять днів — суди “на замовлення” рейдерів виносили рішення, які порушували законні права власників. За інформацією МВС України, лише у м. Києві у 2009 році було зафіксовано 28 рейдерських захоплень, лише одне з них було призупинене за допомогою міліції.

На жаль, в Україні не існує офіційної статистики щодо кількості рейдерських нападів, які було припинено, та кількості кримінальних справ за фактами рейдерських атак, як порушених, так і закінчених судовим провадженням.

Можна зазначити основні чинники, що впливають на зростання економічної злочинності (рис. 1). Підсумки дослідження свідчать про взаємозв’язок значущості випадків економічної злочинності із прогнозованими негативними наслідками від них (рис. 2).

Отже, система правоохоронних органів та органів контролю потребує суттєвого реформування. Вирішальними при цьому повинні бути напрями підвищення ефективності їх діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочинів у сфері економічних відносин, підвищення рівня взаємодії під час обміну інформацією та координації роботи.

Робота Міністерства юстиції України, в першу чергу, повинна сприяти попередженню корупції через виявлення та аналіз причин її виникнення шляхом проведення моніторингу, дослідження громадської думки, дослідження тенденції динаміки заходів протидії корупції. Така діяльність надає змогу будувати плани та реалізовувати конкретні заходи з координації поведінки органів влади у боротьбі з розповсюдженням корупції.

Правосуддя в Україні, як визначається Конституцією держави, здійснюється виключно судами, які утворюють судову систему. Як і будь-яка інша система, судова має певні характерні відносини та зв’язки між окремими елементами — судами. Крім того, вона має відповідні властивості: багаторівневність, ієрархічність, структурованість. До судової системи України входить сукупність усіх державних судів, що здійснюють судову владу на підставі єдиних засад організації та діяльності: Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції; суди загальної юрисдикції, до яких належать загальні та спеціальні суди, об’єднані в єдину систему судів.

Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів. Єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні є Конституційний Суд України.

Систему судів загальної юрисдикції складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) вищі спеціалізовані суди;
- 4) Верховний Суд України.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України [7].

Судова влада — це той новий політичний і правовий феномен, який адекватно відображає прагнення побудувати на українській землі правову державу, засновану на доктрині поділу влади. За своїм призначенням та функціональними особливостями судова влада має значну перевагу порівняно з іншими гілками влади, оскільки кожен вид державної діяльності, що здійснюється державними органами, підлягає судовому контролю. Однак судову владу не можна спрямовувати лише на розгляд окремих справ відповідно до норм цивільного або кримінального права.

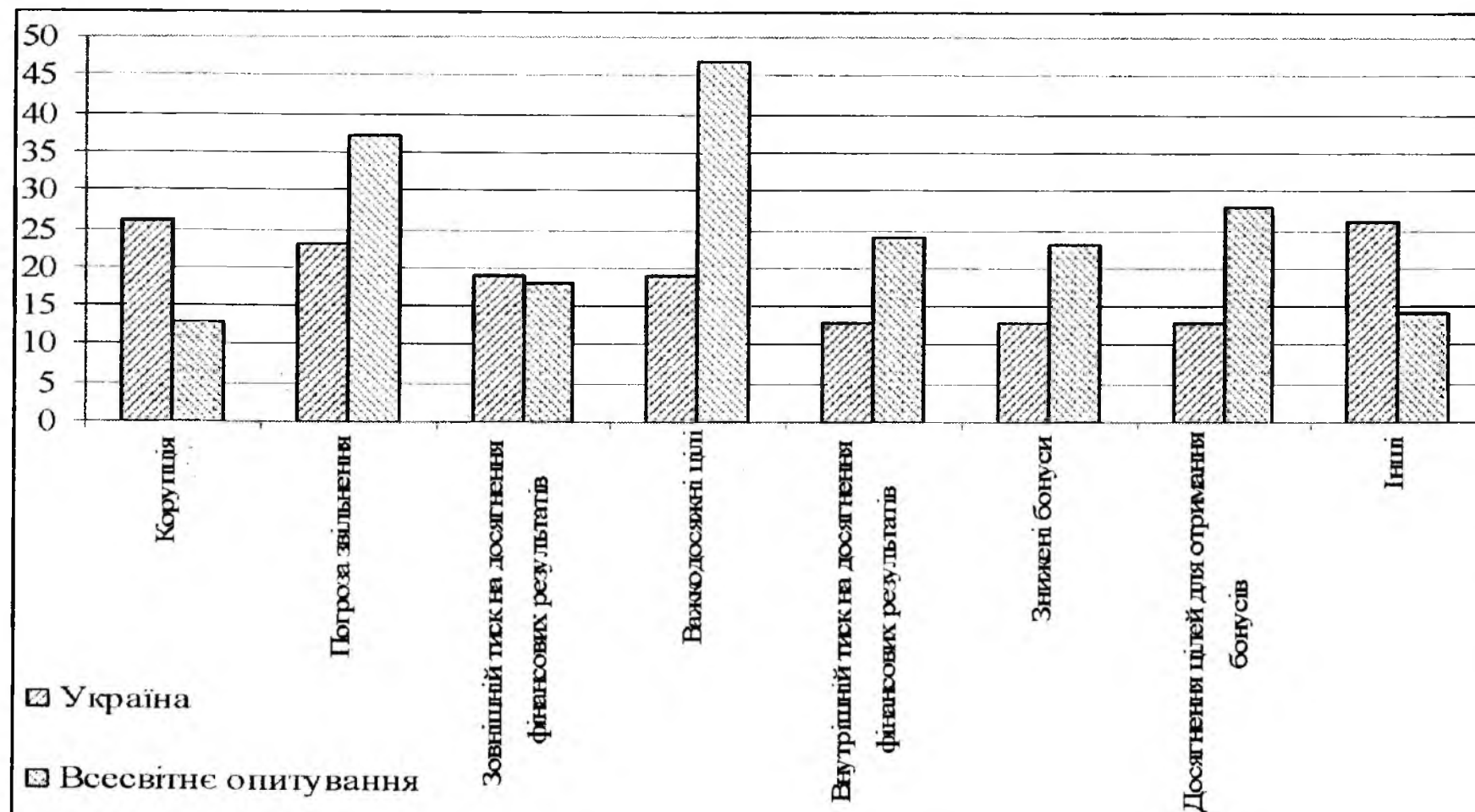

Рис. 1. Чинники, що сприяють зростанню економічної злочинності [6]

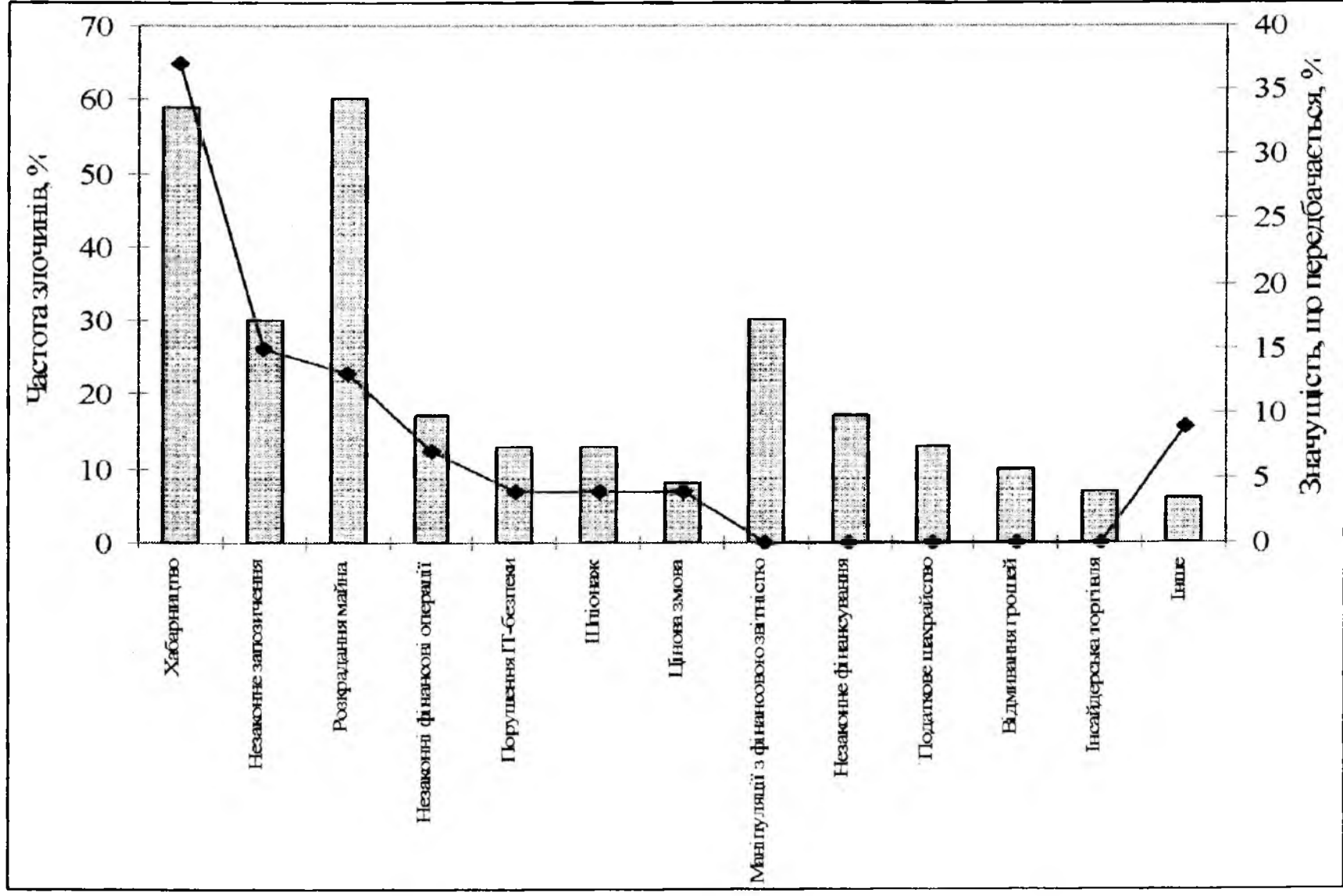

Рис. 2. Частота і прогнозна значущість економічних злочинів [6]

Сьогодні в Україні є вакантними близько десятої частини посад державних нотаріусів, що є одним із інститутів нормативно-правового середовища регіону. Причиною цього є нестача осіб, які мають вищу юридичну освіту в регіонах, віддалених від адміністративних центрів. Так, на регіональному рівні станом на вересень 2011 року були вакантними близько 14 % посад державних нотаріусів.

З цієї ж причини в країні зовсім не працює 20 державних нотаріальних контор. До того ж у віддалених регіонах в Україні через нестачу осіб, які бажають відкрити нотаріальну практику, залишаються незабезпеченими послугами приватних нотаріусів близько 6 % нотаріальних округів — 43 із 642.

Найбільша кількість нотаріальних округів, у яких повністю відсутні приватні нотаріуси, розміщені на територіях:

- Одеської області — 5;
- Херсонської області — 7;
- Чернігівської області — 4 [8].

Таким чином, виходячи з проведеного дослідження, можна зробити висновки, що для активізації діяльності правоохоронних органів та органів контролю, на яких покладено обов'язок виявляти економічні злочини, необхідно:

— переорієнтувати зазначені спеціальні органи з виявлення незначних економічних злочинів на викриття найнебезпечніших злочинців у провідних сферах життя і галузях, у яких ця злочинність набула особливо небезпечного розмаху (наприклад, паливно-енергетичному комплексі чи кредитно-фінансовій сфері);

— розробити сучасні методикки отримання та збору інформації щодо фактів корупції на всіх рівнях державного управління, особливо на найвищому, та у всіх сферах державного та суспільного життя, зокрема у сферах приватизації, розподілу державних коштів, освіти, охорони здоров'я тощо, та запровадити зазначені методи в повсякденну діяльність правоохоронних органів;

— суворо визначити порядок своєчасної та повної реєстрації повідомлень про злочини та інші правопорушення, які було скоєно, та визначити карну відповідальність працівників правоохоронних органів, які його порушили;

— усунути суперечності, які існують у чинному законодавстві стосовно порядку надання інформації правоохоронним органам щодо коштів і майна окремих юридичних та фізичних осіб. З цією метою необхідно уніфікувати та об'єднати в єдиному законодавчому акті порядок і умови надання зазначеної інформації правоохоронним органам і органам контролю;

— визначити конкретні механізми взаємодії правоохоронних органів, на які покладено обов'язок виявляти злочини у сфері службової діяльності, з іншими органами, відповідальними за оперативне, технічне, інформаційне та інше забезпечення боротьби з такими злочинами.

Список використаних джерел

1. Пічуренко, С. Основні напрями протидії економічній злочинності на сучасному етапі [Текст] / С. Пічуренко // Вісник Академії управління МВС. — 2009. — № 4. — С. 87–95.
2. Голиков, Н. Ф. Инфраструктурно-территориальный комплекс: (теория, методы, практика) [Текст] / Н. Ф. Голиков, Б. Я. Двоскин. — Алма-Ата : Гылым, 1990. — 224 с.
3. Іваніцька, О. М. Державне регулювання розвитку фінансової інфраструктури [Текст] : [монограф.] / О. М. Іваніцька. — К. : Вид-во НАДУ, 2005. — 276 с.
4. Гель, А. П. Судові та правоохоронні органи України [Текст] : [навч. посіб.] / А. П. Гель, Г. С. Семаков, С. П. Кондракова. — К. : МАУП, 2004. — 272 с.
5. Статистичний збірник "Регіони України" за 2009 рік [Текст] / за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Держкомстат України, 2010. — 567 с.
6. Paying Taxes 2009. The global picture [Електронний ресурс] PwC. — URL : http://www.pwc.com/en_GX/gx/perc/pdf/paying_taxes_2009_perc.pdf.

7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
8. Єдиний реєстр нотаріусів [Електронний ресурс] Інформаційний Центр Міністерства юстиції України. — URL : <http://ern.informjust.ua/pages/default.aspx>.

*Рекомендовано до друку кафедрою менеджменту міського та регіонального розвитку
Харківської національної академії міського господарства
(протокол № 17/13 від 1 квітня 2013 року)*

Надійшла до редакції 04.04.2013

Васильев А. В. Инфраструктурное обеспечение экономической безопасности

Рассмотрены проблемные аспекты функционирования современной инфраструктуры обеспечения экономической безопасности. Определены основные факторы влияния на уровень экономической безопасности и выделены последствия их влияния.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инфраструктура, экономическая преступность.

Vasiliiev, O. V. Infrastructure of Support of Economic Safety

Problematic aspects of modern infrastructure to ensure economic security was considered. The main factors influencing the level of economic security and highlighted the consequences of their influence was identified.

Keywords: economic safety, infrastructure, economic crime.

